

Munkácsy Tudományos Diákköri Konferencia – 2015

A XIX. századi Anglia öltözködési szokásai

SZÜCS DÓRA

8. c.

Kaposvári Kodály Zoltán Központi
Általános Iskola

ROZSOSNÉ PALLOS KORNÉLIA

mentortanár

Kaposvári Kodály Zoltán
Általános Iskola

SVAJDA JÓZSEFNÉ

mentortanár

Kaposvári Munkácsy Mihály
Gimnázium

ABSZTRAKT

Témaválasztásom a történelem és a divat iránti érdeklődésemnek köszönhető. Dolgozatomban azt kívánom bemutatni, hogy hogyan változtak a XIX.századi Angliában a kor öltözködési szokásai, érezhetőek voltak-e a gazdasági és a társadalmi változások a divatban. Kíváncsi voltam arra, hogy az erősödő polgárság mekkora hangsúlyt fektet megjelenésére, kívánja-e a divaton keresztül prezentálni társadalmi státuszát, anyagi helyzetét. Vizsgáltam, hogyan változott a férfiak és a nők ruhatára, kerültek-e új ruhadarabok a szekrényekbe. A viseletek mellett figyeltem a kiegészítőket, lábbeliket és a frizura változásait. Kutatásom során könyvek és internetes oldalak tanulmányozásával igyekeztem a témát alaposan megismerni.

ABSTRACT

With my research, I attempt to present how clothing habits changed in the 19th century England and whether economic and social changes had their effect on fashion. My interest towards history and fashion is the reason why I chose this topic. I was trying to find out how heedful the strengthening proletariat was concerning their outfit and whether they requested to protest their social status through fashion. I examined how the composition of the wardrobes of women and men changed and which new elements showed up in this era. Apart from the clothes, I paid attention to the accessories, shoes, and hairstyle as well. In the course of my research, I attempted at discovering the topic by reading books and Internet articles.

*„A ruha teszi az embert. A meztelen emberek kevés, vagy semmilyen befolyással nem rendelkeznek a társadalomban.”
(Mark Twain)*

I. Az ipari forradalmak hatása a társadalomra és a divatra

Az első, a textilipar által a divatra is nagy hatást kifejtő, valamint a második ipari forradalom jelentősen megváltoztatta a korabeli Anglia gazdaságát, társadalmát. A korábban a mezőgazdaságban foglalkoztatott népesség tömegesen áramlott a városokba, ahol elsősorban az iparban, számos új munkahely jött létre, fokozatosan kisebbségbe kerültek a falvakban élők. A munkahelyek számának növekedése a kereskedelem, a technika fejlődésének volt köszönhető (textilipar találmányai, gőzgép, gőzhajó, gőzmozdony, stb.).

Három társadalmi csoport rendeződött: a társadalom élén álló *burzsoázia*, *nagypolgárság*, ez a gyár- és banktulajdonosokat, nagykereskedőket, nagybirtokosokat jelentette. Az újonnan meggazdagodókat a „nouveau riche” rétege tömörítette. Megerősödött a *középosztály*, a *polgárság*. A jobbágyság megszűnésével új réteg alakult ki, a városi *munkásosztály*. A munkásosztály helyzete a századelőn meglehetősen rossz, sok Angliában a nincstelen, „have-not”. A magas munkaerő kínálat (nagyon sok nő és gyermek is dolgozott) miatt a bérek alacsonyak

voltak, a munkások naponta akár 16–18 órát is tevékenykedtek. Rosszak voltak az életkörülmények és a lakosság egészségi állapota is, megjelent az angolkór. A megindult urbanizációs folyamat első lépéseként a városok lassan túlnépesedtek, iparvárosok (Manchester) alakultak ki. Itt a környezetszennyezés jelentette a fő problémát, példaként a Birmingham körüli területet, a „black country”-t említhetjük. Lassú javulás – a második ipari forradalom találmányainak (izzó, távfűtés) és a politikai küzdelmeknek köszönhetően – csak a század vége fele történt.

A 1837–1901 között uralkodó Viktória királynőről egy korszakot nevezetnek el, ez volt a „viktoriánus kor”. Ekkor vált Anglia világbirodalom, főként a gyarmatok (a Kairó és Fokváros közti vonalon elhelyezkedő területek, Ausztrália, India, stb.) kizsákmányolásának köszönhetően.

Anglia a XIX. században mindenben, így a divatban is világhatalom. „Arisztokráciájának és középosztályának életmódja minta a szárazföld polgárai számára. Az „úriember” fogalma egyenlő az angol gentlemannel.”¹ Tehát Anglia főként a férfiak öltözködését irányította.

II. 1. A századelő divatja

A XIX. század elején az angliai vidéki nemesek és főurak egyszerűbb ruhákat hordtak, öltözködésükben a praktikusság számított. Alap a sötét színű frakk és az annál világosabb nadrág. A gardróbokban fehér ingek sorakoztak, amelyeket sálszerűen kötött nyakkendővel viseltek. A ruhák nagy része gyapjúból készült, hiszen az országban jelentős a juhtenyésztés.

A férfiak viselete az 50-es évekig jelentősen nem változott. A divat iránt egy szűk réteg képviselői, a dandyk (ficsúr, piperkőc) érdeklődtek. Vezérük George Bryan Brummel volt, akinek modorát, öltözködését utánozták, követték az angol előkelőségek. Öltözködését az egyszerűség határozta meg, az elegancia az anyagok minőségében, szabásában mutatkozott meg. „George Bryan Brummelről úgy hírelt, hogy öt órán keresztül öltözködik, és cipőjét pezsgóval fényesíti”², annak talpát naponta lakkoztatja. Naponta háromszor cserélt inget, egy kesztyűjén négy specialista dolgozott.

A századelőn az angol nők is egyszerűsítették ruhatárukat, megszabadultak a hatalmas alsószoknyáktól és az uszályoktól, utóbbi csak báli viseletnél jelent meg. „A dekoltázs kisebb lett, ugyanakkor elterjedt a mély hátkivágás. A szoknya szűkebb és rövidebb lett, az övek, vagy széles szalagok még mindig természetellenesen magasan, a mellék alatt helyezkedtek el.”³

1. ábra: Angol pár 1810-ben

¹ <http://fdk.hu/tanulmanyok/letunt-idok-eltunt-divatok/ii-akik-es-ahol-a-divatra-hatnak-a-divat-kozpontjai/#london> – 2014. november 17.

² <http://hg.hu/cikkek/design/10511-nadszalvekonny-derekak-meretes-hatsok-2014>. december 1.

³ <http://szaanita.wordpress.com/ruhak-xix-szazad/> - 2014. december 01.

A kor divatkedvelő közönsége előszeretettel fordult az antik görög és római viselethez, ezt tükrözte, hogy a márványhoz hasonló fehér színben készültek a ruhák.

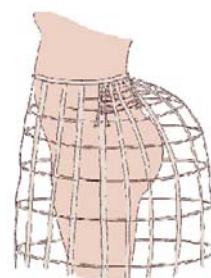
„Nagy divat volt a szoknyát alul több soros fodorcsíkkal díszíteni. A ruhák kúpos és hengeres formái eltakarták a test természetes alakját.”⁴

Az 1820-as évek elejétől ismét kedvelt ruhadarab lett a fűző, hogy a derekat hangsúlyozzák. A karcsúságot kiemelte az egyre bővülő szoknya és a ruhaujjak szabása is.

Az 1840-es években újra divatba jött a krinolin. A francia eredetű szó „keményített alszoknyát vagy fémből készült keretet jelentett, mely a korban elterjedt széles szoknyák formáját adta.”⁵

A ruhák drága anyagokból, selyemből, brokátból, taftból és muszlinból készültek.

Essen néhány szó a kiegészítőkről is! A hölgyek a szükséges tárgyaikat, erszényüket kis kezitáskákban hordták, „hiszen már a hatalmas alszoknyák alatt nem lehetett elrejteni az erszényeket, nem voltak zsebek. Ezeket a darabokat méretük miatt nevetségesnek, franciául ridicule-nek nevezték – ebből származik a ma is használatos retikül kifejezés.”⁶

2. ábra: Krinolin

A nők körében elterjedt a lapos, sarok nélküli cipő (mint a balerinacipő), amelyet szalagokkal kötöttek a lábszárukhoz. A férfiaknál legfontosabb lábbelije a lovaglósizma. Használtak kivágott, lapos cipőket is, melyeket télen, rossz időben cipővédővel, kamáslival viseltek, hogy sár, hó ellen védjék a lábbelit.

A hölgyek elengedhetetlen kelléke a kesztyű, az ernyő, a férfiaké a sétabot, a zsebóra és az óralánc. És persze hölgyeknél a nyaklánc, karkötő, fülbevaló, gyűrű...

A nők és a férfiak egyaránt antik példára fésülték a hajukat: görögösen, hullámosítva, római módra göndörítve, bonyolult csigákkal, műloknikkal. A kész frizurát szalagokkal, virágokkal díszítették.

A fejfedők között turbánok, csipkefedők és antik sisakok is szerepeltek. A férfiak kerek filckalapja fokozatosan cylinder formájúvá vált.

⁴ <http://szaamita.wordpress.com/ruhak-xix-szazad/> - 2014. december 01.

⁵ http://hu.wikipedia.org/wiki/Krinolin_%28ruha%29 – 2014. december 01.

⁶ <http://hg.hu/cikkek/design/10511-nadszalvekony-derekak-meretes-hatsok> 2014. december 01.

II. 2. Az 50-es évek - Vissza a cicomához

3. ábra: Angol úr 1845-ben

1860-ban már az öltöny szóval barátkoztak az emberek, a frakk ünnepi alkalmak viseletévé vált. A színek sötétebbek, sokszor a nadrág, a zakó és a mellény ugyanolyan színű volt. A keményített levehető gallér és a csokornyakkendő kiszorította a divatból a „fátermörder”-t, a század elején magasra ívelt és keményített inggallért. Utóbbi azért kapta az „apagyilkosság” nevet, mert egy történet szerint egy fiú apját ezzel a gallérral ledöfve ölte meg. Divat lett a kockás és csíkos nadrág, melyet magasabbra és bővebbre, tehát kényelmesebbé szabtak a szabók. Nincs a nadrágokon él és aljafelhajtás sem.

A cilindereket felváltják a keménykalapok, szürke és fekete színekben.

A divatban továbbra is a múltba vágyódtak vissza, de már az antik divatja helyett a barokk, rokokó elemeket viselték. Az öltözködés célja a gazdagság, a hatalom bemutatása. A hölgyeknél visszatértek a divatba a hatalmas alsószoknyák, szoknyák, krinolinnal, fűzővel. „A krinolin reneszánsza állítólag III. Napóleon feleségének, Eugénia császárnőnek volt köszönhető, aki ezzel szerette volna leplezni várandósságát.”⁷

Nem volt ritka a 10 méteres körméretű ruha sem.

Még mindig a nemes textileket (selyem, batiszt, muszlin, tüll, bársony) részesítették előnyben. A színek világosak, kedvelt a kék, a zöld, a barna. A ruhák mintázata csíkos és virágos. A varrógép fejlődése lehetővé tette, hogy minél több csipke, fodor, egyéb dísz minél gyorsabban felkerüljön az öltözékre.

A virágok a loknikba rendezett frizurákban és a széles karimájú, lapos, kerek kalapokon is megjelentek. A hölgyek a haja laza hullámokban omlott le, vagy a fejtetőn, egyre nagyobb kontyokban hordták. A férfiak haja fülig ért, jellemző a bajusz, szakáll.

Kedvelt kiegészítő ruhadarab a nagy háromszögletű, selyemből vagy gyapjúból készült kendő. Kitűzők, karórák, feltűnő ékszerek voltak a nőknél, a férfiak nyakkendőket, kézelőgombot hordtak.

4. ábra: Angol hölgy 1845-ben

⁷<http://hg.hu/cikkek/design/10511-nadszalvekony-derekak-meretes-hatsok> - 2014. december 2.

II. 3. A XIX.század vége

5. ábra:
Angol úr 1898-ban

A század vége felé, míg a nők egyre díszesebben öltözködtek, addig a férfiak ruhatára egyszerűsödött. A férfiak dolgoztak, így kényelmes, letisztult öltözékre volt szükségük, gazdagságukat pedig hölgyeik ruhatárán keresztül mutatták meg.

1870-es években a férfiak jellegzetes ruhájává váltak a kissé feszülős, combig érő kabátok. Általános az öltöny használata, amelyet sosem gomboltak be, hogy látszódjon a mellény és a kedvelt óralánc. Szívesen hordtak nyakkendőt. Megjelentek az élére vasalt nadrágok. Ez Edward walesi hercegnek köszönhető, aki egyszer siettében cső formájú nadrág helyett élre vasaltat vett fel. Pár hét múlva az utcákon egyre több ilyen nadrágot lehetett látni.

A hölgyek esetében, ahogy közeledett a század vége, úgy szűkültek az abroncsok, és a hangsúly a hátsókra tevődött át. Az évtized második felétől a krinolin helyébe pedig a harangszoknya lépett.

Az 1870-80-as évektől a turnűrös szoknya volt divatban. A turnűr tulajdonképp egy lószőrrel kitömött párna, vagy fémpántból, halcsontból készített szerkezet, amelyet a fenék felett szalagokkal kötöttek a derekukra. A karcsúság hangsúlyozására továbbra is használták a fűzőt is. A szoknyák fodrosak, uszályosak voltak.

6. ábra: Turnűr

A ruhák anyaga és mintázata változatos, gyakran két vagy több színből készültek.

A technikai és tudományos fejlődés következtében változott az életmód is: a nők már sportolnak, cigarettáznak, dolgoznak. Ehhez alkalmazkodik a ruhatár is: megjelennek a kosztümök, az egyszerűbb, lengébb viselet.

A hölgyek hajukat tarkón vagy fejtetőn kontyba kötötték és megjelent a fru-fru. A frizurát gyöngyökkel, drágakövekkel, hajhálóval díszítették. A kontyot nappal kalap alá rejtették. A kalapok egyre nagyobbak és díszesebbek lettek. A monumentális kalapok ellen a „színházigazgatóknak például intézkedéseket is kellett hozniuk, hiszen sok néző nem látott a hölgyek fejfedőitől. Emiatt dobtak piacra 1885-ben olyan női kalapokat, amelyek a férfiakéhoz hasonlóan könnyen összenyomhatóak voltak, így a nők az előadás alatt kényelmesen az ölükben tarthatták.”⁸ A nagy kalapokon sok hely volt a díszítésnek: „A kalapokra kész gyümölcsligetek kerültek levelestül, gyümölcsöstül, lepkéstül, madárfészkestül. Akik ennél többet engedhettek meg maguknak, azok ritka madarak tollával felcícomázott kalapokat viseltek. Akiknek pedig a madár tolla nem volt elég, azok tollak helyett kitömött énekesmadarakat

7. ábra:
Angol hölgy 1894

⁸ http://www.educentrum.hu/data/2012/0401/447/6_12a_diattortenet.pdf - 2014. december 2.

tűztek a kalapjukra, az igazán felvágósak egzotikus kolibriket építettek a kalapkreációkba.”⁹ 1886-ban egy angol hölgy megalapította a Madár-szövetséget, a divathóbort miatt kihalás szélére került madarak védelmében.

A férfiak rövid, középen elválasztott frizurájuk kicsi, merev karimájú filckalappal (melyet formája miatt dinnyekalapnak neveztek) takarták. Nagy bajszokat hordtak, szakállat nem.

A szekrények cipőspolcain vádliig érő félmagas sarkú, magas szárú cipők, báli alkalmakhoz magas sarkú körömcipők sorakoztak.

Napközben a férfiak fűzött vagy gombolt cipőt viseltek, a társasági cipők ezeknél alacsonyabb szárúak voltak.

III. Összegzés

Általánosságban elmondható, hogy a divat, a divat követése a felsőbb osztályoktól indul, amely aztán továbbterjed a szélesebb néprétegekhez. A XIX.század technikai vívmányainak, a tömegtermelésnek köszönhetően a ruházkodás olcsóbb lett, az egyszerűbb emberek is megengedhették maguknak, hogy többször vásároljanak, cseréljenek ruhát, így a divatos darabok viselését már a középosztály, a polgárság is megengedhette magának.

A hölgyeknek nemcsak az öltözködésük változott, életvitelük is. Az említett technikai fejlődésnek és az oktatásnak köszönhetően egyre több lett a dolgozó nő, illetve a sok szabadidővel rendelkező tehetős kisasszony, asszony. Megváltozott a családon belüli helyzetük is: az alárendelt szerepből sokan egyenrangúak lettek férjeikkel.

A férfiak viselete a század során kis mértékben változott, öltözködésüket a kényelem és a praktikusság jellemezte. A nők ruhatára ezzel szemben jelentős változáson ment keresztül. Ők az egyszerű, antik világot idéző, testet takaró öltözettől jutottak el a hol a derekat, hol a feneket kiemelő színes ruhákig.

A pompa, a változatosság, az új ruhadarabok, a jó megjelenés a világháború kitöréséig a társadalmi elfogadottság részei voltak. A trendek és stílusok gyors változását segítették a divatlapok, női magazinok (Gallery of Fashion, La Belle Assemble, stb.) is.

⁹ <http://silhouette.postr.hu/madargyilkos-divathobort> - 2014. december 2.

Bibliográfia

Cser Andor: Művészetek, öltözetek története. Göttinder Kiadó, 2001.

Horváth Péter: Történelem 7. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2008.

John Peacock: Nagy kosztümös könyv, Budapest, Cser Kiadó, 2003.

Internetes források:

<http://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-history-eras/twentieth-century-fashion>

<http://fdk.hu/tanulmanyok/letunt-idok-eltunt-divatok/ii-akik-es-ahol-a-divatra-hatnak-a-divat-kozpontjai/>

<http://hg.hu/cikkek/design/10511-nadszalvekony-derekak-meretes-hatsok>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Anglia_történelme

<http://silhouette.postr.hu/madargyilkos-divathobort>

<http://szaanita.wordpress.com/ruhak-xix-szazad/>

<http://www.divattortenet.hu>

http://www.educentrum.hu/data/2012/0401/447/6_12a_divattortenet.pdf

<http://www.mimicsoda.hu/print.php?id=1112>

<http://www.vam.ac.uk/content/articles/h/history-of-fashion-1840-1900>

<http://www.vam.ac.uk/content/articles/i/introduction-to-19th-century-fashion/>

Ábrajegyzék

1. ábra: John Peacock: Nagy kosztümös könyv ,Budapest ,Cser Kiadó, 2003. p. 154.
2. ábra: http://hu.wikipedia.org/wiki/Krinolin_%28ruha%29 -2014. december 01.
3. ábra: ábra: John Peacock: Nagy kosztümös könyv ,Budapest ,Cser Kiadó, 2003. p. 160.
4. ábra: John Peacock: Nagy kosztümös könyv ,Budapest ,Cser Kiadó, 2003. p. 159.
5. ábra: John Peacock: Nagy kosztümös könyv ,Budapest ,Cser Kiadó, 2003. p. 168.
6. ábra: <http://ladydokizoszi.blogspot.hu/p/divat-tortenelme-iv-resz.html> - 2014. december 01.
7. ábra: John Peacock: Nagy kosztümös könyv ,Budapest ,Cser Kiadó, 2003. p. 167.